

سوسیولوژیا ئەدەب

ق: عەبدولکەریم مستەفا

زانکۆیا دهۆک/فاکولتیا زانستین مروڤایهتی/سکولا ئادابن
پشکا زمانن کوردی

دەستپێک:

هەر زانستهکێ پەیدا دبیت، هندهک بیاڤ و بنه‌مایین خو هه‌نه، پاشی دبیته
ده‌روازه‌یه‌ک کو ژه‌مه‌می لایه‌کیشه‌ بیه‌ته‌ جه‌ی دیشچون و ڤه‌کولینن، و بیرو بو‌چونین
جیاوازل سه‌ر ده‌ینه‌ ده‌ربهرین، کو دبیته‌ بنگه‌هه‌ک بو‌زانستین دیتر کو هه‌رتیک ل
دویش نارمانج و سه‌متا خوڤه‌کولینن ل سه‌ریکه‌ت ته‌گه‌ر سوسیولوژیا دیارکرن
بو‌به‌رین جڤاکی بیت ئەدەب ژێ نه‌یی دویره‌ ژجه‌رگی مروڤایه‌تی کو دیاردا
داهینان و ئافراندا ئەدەبی دژینگه‌ها جڤاکی‌دایه

سوسیولوژیا ئەدەبی و زانستین سوسیولوژیایین:

هەر ژده‌می (دورکامی) کو ریکا زانستی
به‌رامبه‌ر جڤاکی ڤه‌کری، بیاڤین هه‌مه‌جورو
ناسوین به‌رفره‌ بو‌ڤه‌کولینن ل بو‌به‌رین
جڤاکیین جوراو جور دسروشت و هوکارین
واندا له‌مه‌به‌ر ڤه‌کوله‌ران ڤه‌بوون. ژبه‌ر ڤی
چه‌ندی زانستین سوسیولوژی نه‌ما بتنی وه‌کو
زانسته‌کی تیوری، کو دیارده‌و بو‌به‌رین جڤاکی
بخوڤه‌ بگرت، به‌لکو که‌فته‌ دناڤ مه‌یدانا ژیانن
دا و ده‌ست ب چاره‌سه‌رکرنان دیاردان کر د
چارچووڤن وان یی جه‌ی و ده‌می دا و گریدانا

وان ب تیک و دوو ڤه‌، ژبه‌رکو جڤاک بو‌نه‌وه‌ره‌کی زبندی یه‌و کارتیکه‌رو هه‌لچون
تیدا دزورن.

سوسیولوژیا نوی رادبیت ب وان ڤه‌کولین و دانانیت لسه‌ر هاتینه‌ نڤیسین د

رووگه‌ه

وه‌زیه، بو‌یته‌ی د ده‌ته‌ ڤه‌کولین و
وه‌کیرانین مروڤایه‌تی و زانستین

ژماره 5 هه‌مینه‌ 2012

بنياتدا لسهر بنه ماییت زانستی د روخسارو نافه روکا خودا تایبه تمندی و مهرجین تیورا زانستی هه لدگریت، د وه سفکرنا خودا ستوبنه کا گرنگه بونه جه کرنا رولی خولسه رقه کولینا جفاکی و وان هه می نقیسین و دویچونین زور کو په یوه ندی پی څه هه بیت، دانوستاندی دکه ت لسهر گشت بواران د ژيانا مروقی دا ب تایبه تی و جفاکی مروقایه تی ب شیوه یه کی گشتی.

ب قی شیوه ی ته م دبیین کوزانستی جفاکی پیشقه دچیت ب پیشکه فتنا ژيانی و دابه ش دبیته سهر چند لقه کان لدویف ناراستین وی کو به رده څ چاره سهر کرنا دیاردین مروقایه تی دچیت و سالوخه تا خوبا (جفاکی) ب ده ستقه دئینیت. له ورا څه کوله رین جفاکی هایدار بون ب څه کولینین لدور زانستی جفاکیا داگیرکاری و زانستی سوسیولوژیا نولی، سوسیولوژیا په روه رده یی و سوسیولوژیا سیاسی و سوسیولوژیا ده مین څالا و سوسیولوژیا پیراتی (دانعه مری) یی... هتد. (۱)

ژ نه قی چندا سهری دیارد بیت کو لدویف لایه نین زانستی سوسیولوژیایی مروقی مایه څه وهک ته وهری گرنگی پیدانا مروقی بخو. نه گهر مروقی دره وشتی خوبی میزاجی دا و گریدانا وی یا ژده رقه ب که سین ديقه یان د په یوه ندیا خوبا څه شارتی دا دگهل هه بوی به رزو بلند (خودی) بابه تی څه کولین و گرنگی پیدانا څه کوله رین جفاکی بیت، گرنگه ژی کو دیاردا داهینان و نافراندنا نه ده بی جهی نازراندن و گرنگی پیدانی بیت. ژلایی څه کوله ران څه. کویا کونجای بیت دگهل گرنگی و بهایی وی دیاردی د کومه لگه هی دا. نه ری داهینانا نه ده بی هونه ری دگوپیتکی دا ناهیته هرژمارتن ژ هیزا مروقی یا نافرینه ر، و دبنياتی کویرتردا په یوه ندی کرنه ب سروشتی مروقی بونه وهره کی ژیره ووه کو مروقی؟ و نافراندنا نه ده بی وه سا ناهیته پیشاندان کول دور خه له که کا څه شارتیا لدور خو گریدایه، به لکو ژ خوده کی ژیره ددکه قیت خودان هه سته و ناراسته کری یه بویین دیترو نه و هزرین نه څ خوده بخوڅه دگریت سهرتا سهر دکه ت دگهل که سین ده وروبه ر وان دگهل دکه نه هه قپشک. لقییری سالوخه تی (جفاکی) پیکڅه گریدانه کا موکم هه یه دگهل نه ده بی هه روه کی وی گریدانا دگهل مروقی هه ی ژ سروشتی وی گوتنا دبیت: (نقیسه ر کوری ژینگه ها خوبه) کویی کاریگهر دبیت و کارتیکرنی لی دکه ت، نه بتی دناڅبه را څه کوله رین نه ده بی و قوتابیین نه ده بی یا به ربه لاقه، به لکو دناڅبه را گشت خه لکی ژی. نه څ رونه کرنه ناماژه دده ته وی چهندي کا نه څ گوتنه تا چ ناست سالوخه تی سهرتاسهری بخوڅه دگریت، کو دگه هیته پلا راستیا دیار کو چ گومان لسهر راستیا وی نینه.

روگه ه

وهرزیه، بویته ی د دغه څه کولین و
وهرکیرانین مروقایه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

نهيا سهيره دقي بؤاري دا تم هندهك فهكوله ران بينين، كو گرنگيي ددنه كاكلكا
قي دياردا مروفايه تي، كو ژ تاخفتنا گوتي دهر باز دبیت بهره ف مهيدانا تاخفتنا
زانستي يا بهري، نه ده بي ب هه رسي ستوينين وي - نقيسه ربه رهه مي نه ده بي -
خوانده فان دكه ته بابتهك بولقه كي ژ زانستي سوسيولوژي كويي جيا واز بيت
ژ لقين دي نه و ژي ((زانستي جفا كيا نه ده بي)) يه تانكو ((سوسيولوژيا نه ده بي))
(۲).

سوسيولوژيا نه ده بي گهنگه شهيه لسهر بارودوخي به رهه مي نه ده بي د چارچوقاي
وي يي ژينگه هي و شروقه كرنا وي لثير روشنا هيا به خشينيت كه سو كيا نقيسه ري
و به خشينيت ژينگه هي د وي چه رخي تيدا ژي اي، راستگويي لسهر مه دسه پينت
بو فقه گوهاستنا راستيا تشتا و كه تواري وان، ههروه سا تم جوداهيي بيخينه
دناقه را ميژويا نه ده بي و سوسيولوژيا نه ده بي و هه رچهند ليك نيزي كيون و
په يوه ندي دگهل نيك هه بيت، هه ر هندهك جوداهي دناقه را و اندا هه نه تانكو
هه ر نيك ژوان تايبه تمه نديين خواهه نه. (۳)

سوسيولوژيا نه ده بي نه ژماره و ژميرياري يه؛ بتني چينه كا جفاكي كو نقيسه ر
تيدا مه زن بون و هزرين وان تيدا به رفره بون يان هژمارا وان دانا كو په رتوك
بو هاتينه چاپكرن و ريكا چاپكرني يان نه و قازانجي نقيسه ر و به لافكه ري
بده ستخوفه نيناى بخوفه دگريت، بهلكو سه ره راى فان نه ركان سوسيولوژيا
نه ده بي رادبیت ب دانوستاندنن لسهر بنه مابين دهرونين نقيسه ري كو پي كفه
گریده ت ب گریدانه كا ره و ريشالي و ب بنه مابين وي يين نه ژادي و بارودوخي
ده مي و جهين ژينگه هي كو تيدا سه ره لدای و مه زن بووي ژينگه ها خيزاني و
ناقه ندا جفاكي. (۴)

واته سوسيولوژيا نه ده بي وينه كرنا كه تواري لقين و ره فتارو داب و نه ريتين جفاكي
يه دپه يوه ندي و پي كفه گریدانين و اندا ژ ناريشه و چاره سه ريان نه فه ژلايه كي
فه، ژلايه كي ديقه په يوه نديا نقيسه ري يه ب جفاكي فه وه كو نيك ژ نه ندامين وي.

ره گه زين فهكولينن دسوسيولوژيا نه ده بي دا:

تشته كي نورماله تم بيژين هه ر فهكولينه كا ژ لايي نقيسه ري فه بهيته
كرن نارمانج ژي نه وه، كو نه ف فهكولينه سروشته كي سوسيولوژي بخوفه بگريت
و پيدقيه نيك ژ هه رسي بنه مابين ره گه زين فهكولينن بخوفه بگريت: په رتوك
يان به رهه مي نه ده بي و نقيسه رو خوانده فان. (۵)

روگه ه

وهرزيه، بوپته ي د دمه فهكولين و
وهركي رانين مروفايه تي و زانستي

ژماره 5 هاقينا ۲۰۱۲

په‌رتووک:

ئه‌ری هه‌رتشته‌کی دهیته به‌لافکرن وه‌ک په‌رتووک دهیته هژمارتن؟ د راستی دا هه‌ر نقیسینه‌کا دهیته نه‌نجامدان چ سنورین دیارگری نینن کو وه‌ک په‌رتووک بهیته هژمارتن، نه‌ف‌چهنده یا جیاوازه نه‌بتنی ب جیاوازی روناکبیران به‌لکو ب جیاوازی وه‌لات و یاساین وانژی.

ماموستا (ئسکاریت) پتر، ژ شازده پیناسا بوو په‌رتووک کرینه ل وه‌لاتین جوراوجور چاپکریین ژ هه‌فده تا سه‌د لاپه‌ران وه‌ک په‌رتووک دهیته هژمارتن په‌رتووک چهن‌دین بابه‌ت و کیشه‌یان دیاردکته هه‌ر ئیک ژوان پیدقی ب فه‌کولینه‌کا سه‌به‌خوهیه وه‌کی جوراوجوریا نا‌ف و نیشانین په‌رتووکا و نه‌و دهیته هژمارتن ب زه‌نگینیا میسکی بو‌جفاکه‌کی یان وه‌لاته‌کی. (۶)

په‌رتووک وه‌کو ره‌گه‌زی هه‌ره‌گرنگی فه‌کولینی دشین ژ چهن‌د لایانه فه‌کولینی لسه‌ر بکه‌ین وه‌کو به‌لافبونا وی و کاریگه‌ریا نا‌فه‌روکا وی لسه‌ر کومه‌لگه‌هی یان ته‌خین دیاری، بریاردان ل سه‌ر بو‌ها یی وی و پیشوازی خه‌لکی بو‌خواندنا وی و به‌رخوریا وی یا نا‌فخویی و به‌لافبونا وی ژ ده‌رقه‌ی سنوری وه‌لاتی.

نقیسه‌ر:

ئه‌گه‌ر ب به‌ری خودانه‌کا باش سه‌حکه‌ینه به‌ره‌می نه‌ده‌بی تیگه‌هین هه‌مه جور و جیاواز دبه‌خشیت، نه‌فه تشته ئاسایی یه، کو نه‌ف به‌ره‌مه ریک دکه‌فیت دگه‌ل ژیاننی و سروشتی تشتان دقنی هه‌بونی دا، ب قنی چهن‌دی ژیاننا مرو‌فایه‌تی تیگه‌هشتن و به‌رسفدانه بو‌بارودوخین ژینگه‌ها مرو‌ف تیدا دژیت. (۷)

به‌ره‌می نه‌ده‌بی نه‌وده‌سکه‌فته ژ چهن‌ده‌ها نقیسه‌ران ب دریزاهیا چهن‌دین نه‌وه‌یان و نه‌ده‌بی وه‌کو هه‌ردیارده‌کا مرو‌فایه‌تی دکه‌فیته لژیر پیشقه‌چوون و گورانکاریان وه‌کی هه‌ردیارده‌کا دیترا یا جفاکی ژسه‌رده‌مین ده‌سپیکتی به‌ره‌ف به‌لافبونی و پیشقه‌چوونی و بو‌به‌رف‌لاوازی و پاشان پیراتی.

دیاردا سه‌رنجراکیش نه‌وه، کو ئیک ژقوناغین ژیاننا جفاکی دبیت شه‌پوله‌کی نه‌ده‌بی خودان ئاراسته‌یه‌کی دیارگری بیت و دشیان‌دایه‌ژی هنده‌ک شه‌پولین خودان ئاراسته یین هه‌قدژ دیارین. ئاراستی چالاک و سه‌رکه‌فتی دی بتر ژ ئاراستین دی دیاربیت، دقنی چهن‌دی دا نه‌ده‌ب وه‌کی هه‌می هونه‌رین دی یه، کیشه و بابه‌تین خودان سروشته‌کی جفاکی نه‌وین گری‌دای ب نقیسه‌ری فه‌ ئسکاریبیتی

ب جوانی دیارکرینه ئەقەنە:

(۱) پولینکرنا پەرتووکی. (۲) نەوہیین ئەدەبی. (۳) نقیسه رو ژییاتیا وی یاجقاکی و لایەنگری.

(۴) تاریشا (تەمویل). (۸)

بۆمە وەسا دیاردبیت، کو ئەق کیشەو بابەتین لسهری دیارکری ژ خالین هەرەگرنگن دەمی ئەم نقیسهری وەردگرین بۆقەکولینەکا جقاکی یا گرنگە نامازە پی بەیتەدان.

خواندەقان - ئەخواندن:

پەرتووک و خواندەقان دوو لایەنن و پەيوەندیەکا بەیژەهەیه ددوسەیهکی دا پەرتوک هەر بابەتەکی بخوڤه بگرت مەبەستاوی ئەو بەگەهینیتە خواندەقانی جەماوەری خواندەقان ژ هەقەدو دجودانەب جوداهیا بابەت و شیوازان و خواندەقان ئەگەر دکەرتەکی دیارکری جقاکی دا ئەخواندناوی یازوربیت و دکەرتەکی دی دا دی یالاوزبیت و چیدبیت دکەرتەکی دا ئەخواندن هەر نەبیت.

هەندەک خواندەقانی هەین ب بەرفرەهی چیرۆک و رومانین ئەقینی و میژوی... ئەدخوبن، لی حەزناکەن پەرتووکی درامیاریی دا کومەلزاینی یان دیوانەکا هوزانی بخوبن و ئەقە گروڤهیه لسهر وی پەيوەندیە موکم یاروشنبیری ئەو دناقبەرا خواندەقان و دانەری دا. (۹)

بقی چەندی دیاردبیت کومین خواندەقان بەکاربەن بۆ جۆرەک ژ پەرتووکی دیارکری کو پینکدەین ژکەرتین جقاکی - ئەدەبی و جەماوەری کارلیک دناقبەرا وان و نقیسهری تەمام دبیت و دوماهیەک دەیت ب رازیبوونی یان نە رازیبوونی یان ژی ب راستەکرنا المواقف).

ئەدەب و جقاک:

((روبیر ئسکاربیت)) دبابەتی خو ((ئەدەب و جقاک)) دا دیار دکەت، کو د بویهرا ئەدەبی دا پیندقیه دانەر و پەرتووک و خواندەقان هەبن هەرۆهکی گورەپانەکا ئالوگورکری پیک دئینیت، ئالاڤ

تیدا یی ئالوزە چونکی ئەو هونەرۆ تەکنولوژیا و بازرگانیی بخوڤه دگرت و کارلیکی لایەنەکی دیارکری دکەت دگەل کومەکا ژبیرکریا نە دیارکری و خوڤه گەر یاسنورداریت.

رووگەه

وهرزیه، بویتە ی ددەقە فەکولین و وەرکیرانیی مرۆقایی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

دانه رادبیت ب دیار کرنا ناریشان و شروفه کرنا دهر وونی و ره وشتی و فلسه فی دا و پهرتوک ب دیار کرنا ناریشان جوانی و شیوازی و زمانی و ته کنیکی رادبیت و خوانده قان ب دیار کرن و پیشکش کرنا ناریشان سروشت میژویی و سیاسی و جفاکی و نابوری رادبن، ریکین چونا ناؤ کیلگه ها ته ده بی دا دشیاندا نینه بهیته دیار کرن... ههروه کی نسکاربیت بخو دبیت: ((سی هزار ریک هه نه بو چونا ناؤ بوهره ته ده بی و قه کولیناوی)). (۱۰)

قه کوله ره خنی ل قه کوله رین پیشیی دگریت و ژریکین وان بو قه کولینا بوهره ته ده بی و وان پالفه ددهت بو پیکینانا قه گیرانه کا ته و او و دوپات دکهت کو نقیسینا نوکه کاری چواری یه دهیته جی به جی کرن دچار چوقی سیسته مه کی نابوریدا، ژبه رهندي پهرتوک هاته هژمارتن وهک به ره مه کی چیکری کو ب بازارگانی دهیته به لاق کرن و دهیته پیشاندان و داخوژ کرن، و خوانده قان بتنی به کار به ره.

پیشاندانه کا میژویی:

تیگه هی ((ته ده ب)) ی ته وی نه ته تی دگه هین قه دگه ریته قه بو سالین دو ماهیی ژ چهرخی هه ژدی، کو دبیتا ته ده ب ناهیتته چیکرن به لکو دگه ل خودی (ژات) ژدایک دبیت، کو ته قه نیشانا ته ندام بونی یه دبژار دیا ((ره و شه نبیران)) دا و سه بارهت ته وین هه قه چهرخ دگه ل قولتیر د هزارا و اندا ((ته ده ب)) یا هه قه دژه دگه ل ((جه ما و هری)) و یا هه قه و اتایه دگه ل په یفا ((گه ل)). ههروه کی دیارگری ته ده ب لسه رده می قولتیری یا هه قه دژ بو دگه ل جه ما و هری و گه لی، چونکی ته و ته ده بی ئوروستوکراتیان بو، و هه ر ژده سپیکا چهرخی هه ژدی ته ده ب ژ هه می کارین دی بین زانستی و ته کنیکی قه قه تیا چونکی سه رده م به ره قه تاییه تمه ندیی قه چوو، و ژبو پیکینانا په یوه ندیه کا ته ندامی دناؤ به را وی و گه لی دا داهینانا چاپخانه و پیشکفتنا پیشه سازیا پهرتوکان ریخوشکه ربوو بو قی چهندي. (۱۱)

ته ده ب نه ما قه بتنی تشته کی تاییهت ب ئوروستوکراتیان قه، به لکو بو خه مه کا روشنبیری بو بژار دیا بوژو وازی و پشتی هنگی بوو ریکه کا و هرا را روشنبیری ل ده قه جه ما و هری.

تاییه تمه ندی و به ره لاقی ددیتنا قه کوله ری دا ته گه رین سه ره کی نه کو ته ده بی رولی خوبی جفاکی و هه رگرتی و هه ولدانا ((مه دام دوستایل)) ی د پهرتوکا وی دا ((ته ده ب و په یوه ندیین وی ب سیسته مین جفاکی قه)) ته و ال سال ۱۸۱۰ ز دیار

سوسیالولویا ته ده ب

روگه ه

وهرزیه، بویته ی د دپته قه کولین و وهرکیرانین مرزقاهیته ی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

بووی.

ڤه کولینا سوسیولوژیایی بو ئه ده بی د ناهه روکا خو یا بنه ره تیدا دیار کرنا په یوه ندیا په دنا ڤه را ((ئه ده بی)) ژلایه کی ڤه و ((جفاکی)) ژلایه کی دیکه کو ((کارین ئه ده بی)) ژفاکته رین ناهه جفاکی په یدادین.

کارتیکرنا ئه ده بی و جه ماوهر:

دسه رده می نوی دا مل ب ملی ڤه کولینین ئه ده بیین ناقدارل ئه وروپا زانسته کی نوی ب رهنگی ڤه کولینین ئه ده بی په یدا بوو کو دبیزنی زانستی جوانیا ئه ده بی و نیک ژته رکن وی دیار کرنا کارتیکرنا کاری ئه ده بی په لسهر جه ماوهری ئه ڤه جوړه ڤه کولینه لسهر په یوه ندیا ئه ده بی ب تاکه که سی ڤه و په یوه ندیا وی ب کومی ڤه دانوستاندنی دکته. (۱۲)

ئسکار بیت جه ماوهری ب وی چهن دی دیار دکته کو ئه و کومه له یا گوتار و په رتووک بو دهینه ئاراسته کرن، چونکی هه بوونا جه ماوهری ژبنه ره تین کاری ئه ده بی په ، ڤه کوله ر - ئسکار بیت - وه سا دیار دکته کو (ساموئیل بیس) د روزانین خودا گه نکه شه و دانوستاندن دگهل خود کر لسهر وی چهن دی پشتی مرناوی به ره می وی بو جه ماوهره کی مه زن هاته ئاراسته کرن ته وژی بریکا به لاکه ران، هه روه سا رومان نقیسی چینی ((لوسین)) ئاراسته یی وی بو چهن ده کی ژ روشنبیران بو، به لی پشتی شوره شی به ره مین وی بو ملیونه ها ژچینیان هاتنه ئاراسته کرن، چونکی وی به لاکه ر دیتن یی گرنگیی بقی به لاکه رنی ددهن. هه لبه ت دهنگی نیکی ژ

نقیسه ری دهیت ته وه کو لسهر خو دنا خفیت و به لی دهنگی دووی ناخفتنه لسهر جه ماوهری. (۱۳)

ئسکار بیت دیار دکته کوچیدبیت ته و جه ماوهری لده ستپیکی دانوستاندن دگهل دهیته کرن که سه کی بتنی بیت، هه روه کی دچهن دین به ره مین جیهانی دا کولده ست پیکا خودا نامین

رووگه ه

وهرزیه، بویته ی د دمه ڤه کولین و وریکیرانین مرزقابه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

که سایه‌تی بۆون به‌لی هاته گهورین بۆ پاشماوه و به‌رهمه‌کی ته‌ده‌بی پشتی هاتیه به‌لا فکرن، چونکی شیا پاریزگاریی لسهر کارایه‌تیا خوبکته سهره‌رای وان گورانکاریت بۆ هاتینه ناراسته‌کرن لده‌مین بۆری و دبیت: ته‌قیه جوداهی دنابه‌را ((به‌رهمه‌مین ته‌ده‌بی و ههر دو کیومینه‌کادی)). (۱۴)

قه‌کوله‌ر ناریشه‌یا ته‌ده‌بی روشنبیری دیاردکته ب دانوستاندنی دگه‌ل جه‌ماوه‌ری ره‌وشه‌نبیرو پشت گوه‌ ئیخستناوی بۆ جه‌ماوه‌ری مللی کوژده‌رقه‌ی دانوستاندنی دمینیت و تیدا پشکدار نابیت، و ناماژه‌ی ب وی یه‌کی دده‌ت جه‌ماوه‌ری ره‌وشه‌نبیر هنده‌ک سنوران بۆ نقیسه‌ری دیار دکته، چونکی وی ناقه‌ندا جقاکی پیکدئینیت یا نقیسه‌ر قه‌دگه‌ریتتی. ب بۆچونا ئسکاریتتی خو ته‌گه‌ر جه‌ماوه‌ری ره‌وشه‌نبیر وه‌ک پیکه‌اته‌کی ئیکگرتی ژی دیار بوو ههر ته‌و شانه‌((کومین جقاکی و یین نه‌ژادی و تاینی و پیشه‌یی و جوگرافی و میژوویی و فیگره‌هین هزری و کومه‌لین و ویزه‌ی)) ته‌و دبینیت په‌روه‌رده‌کرن بنیاتی ته‌خین جقاکی یی. ده‌یته‌ تیبینی کرن کو جه‌ماوه‌ری ده‌وروبه‌ر نه‌کار تیگه‌ری ئیکانه‌یه لسهر نقیسه‌ری سهره‌رای وی روشنبیری و زمان و هونه‌رین ته‌ده‌بی و شیوازی گری‌داناوی ب که‌لتوری جقاکی قه‌ و دبیت جه‌ماوه‌ره‌کی مه‌زن

هه‌بیت لده‌رقه‌ی سنوری ده‌می و جوگرافی و کومه‌لایه‌تی یی گری‌دای ب جه‌ه‌کی نه‌دیار قه‌ کو نقیسه‌ر به‌رده‌وامیی دده‌ت هه‌بو‌نا خوبریکا قه‌خواندنی.

سه‌رکه‌فتن خالا ژیک جودا که‌ره دنابه‌را جه‌ماوه‌ری نوی کو نقیسه‌ر وه‌سا ددانیت کو ته‌و تشتین لسهر دناخیت ناراسته‌کرنه بۆ وان و جه‌ماوه‌ری راسته‌قینه ته‌وه‌یی به‌لا فکه‌ر دوازی بازگانی دا پشت به‌ستنی لسهر دکته کو ته‌وه‌ یی په‌رتووی دکریت. و چوار ناستین سه‌رکه‌فتنی هه‌نه: ((شکه‌ستن نانکو ده‌می فروتن په‌رتووی بدوماهیک ده‌یت ب زبان لی که‌فتنی ب به‌لا فکه‌ری و په‌رتوک فروشی، نیف سه‌که‌فتن ده‌می داها‌تی و تیچویی په‌رتووی وه‌که‌ه‌ف‌دبن، سه‌رکه‌فتن نورمال نانکو ته‌و ریژا په‌رتوکان یا هاتی یه‌ فروتن ل گوری پیشبیینین به‌لا فکه‌ری بوو یه، باشرین فروتن ده‌می وان سنوران دبه‌زینیت ته‌وین بۆ هاتینه پیشبیینی کرن. د پوخته‌یا فی بابه‌تی دا دیار دبیت کو ته‌ده‌ب و جه‌ماوه‌ر په‌یوه‌ندیه‌کا ئالوگور پیکدئینن و سه‌رکه‌فتن کاری ته‌ده‌بی دوی پیشوازیی دا یه‌ یا جه‌ماوه‌ر لی دکته ههر چه‌نده ته‌ف پیشوازیه‌ یا گهرم و به‌رمار یا زوربیت په‌یاما راسته‌قینه‌یا کاری ته‌ده‌بی ب درستی دگه‌هیت.

سوسپولولوژی ته‌ده‌ب

روگه‌ه

وه‌زیه، بویه‌ی د دهنه‌ فکولین و وه‌رکیرانین مرزهایه‌تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

نقیسه دناؤ جفاکی دا:

۱- ره و ریشال:

ل خالا دهسپیکئی دا دقیت مه پیزانین لسهر رهسه نایه تیا نقیسه ری هه بن، ژبو دیار کرن و دانانا نقیسه ری دکومه لگه هی دا. دبارین تاکه که سی دا بههرا پتر ژنقیسه رین ژیاننا مان خالا ناقبری لبه رچاؤ و وردگرن.

لی دباری گشتی دا مه کی مترروناهی و تیروژک لسهرقی رهسه نایه تیئی دی هه بن و لقییری دقیت تم دهستخوشیئی ل زانایی دهرونی یی بریتانی ((هنری هافلوک ته لیس)) بکه یین، کو پیشه نگ بوو دقئی گوره پانی دا، کوهه ر ژ دوو ماهیکا چهرخی بوری ریکا ژمیریاری پراکتیک دکر و ناؤ لی نابو ((شروقه کرنا بههره مندیئی)).

ژقه کولینین (هافلوک ته لیس) دی شین دوو گرنگ پییدانین سهره کی وهر بگرین ته و ژی: لینگه ریان لسهر رهسه نایه تیین جوگرافی و لینگه ریان لسهر رهسه نایه تیین جفاکی- پیشه یی. بیژیت: (ژ جوگرافی زوی بهره ژ هه ریمایه تی و پاشی بهره ژ ره گزه ایه تیئی فه دچیت، ژبه ر هندی دبینین گرنگیی ب جهی ژدایک بوونی ددهت).

دقی بواریدا (تسکار بیت) بهراوردیه کی دکهت بوؤه کولینا ناریشا هه فسه نگیئی دناقبهرا پاریس و ناوچین دی دهندک سالین دیارگری دا داکو دیار بکهت، هه ولدایه ژمیریاریه کی بدانیت لدور رهسه نایه تیین جفاکی- پیشه یی بوؤان نقیسه ران وهکو ریژا سه دی یا زفراندنا نقیسه ران بو کهس و کارین وان (ته رستوکراتیا بی کار- ته کلیروس- لهشکه ر، دهریایی- پیشه یا نازاد، زانکو- کریکارو جوتیار- ته دهب و هونه ر- رامیاری و ته کنیکی- دبلوماسی و فه رمانبه ر). تسکار بیت گه هشته وی ته نجامی کوژ ته وه ره کی بو نه وه دیه کی دی کومفه بوونه ک بهره ژ که رتی ناقین ژ پیسترکا جفاکی چی بوو و تشته ک پیکئینا دشین ناؤ لی بنین ((دهوروبه ری ته دهبی)) کو دیارده یا هه ر دوو چهرخین نوزدی و بیستی یه، ژ بهر وی چهندی دی بینین فه دگریت و باسی پیشکه فتنا په یوه ندین لسهر پیشکه فتنا په یوه ندین نابوری دناقبهرا نقیسه ری و کومه لگه هی دا دکهت کو مه رهم ژی ((پیشه یا نقیسه یی)) یه.

ژ نه قی خالی دیار دبیت کو زفراندنا نقیسه ری بوچینا وی یا جفاکی دو گرنگی هه نه: یائیکی هوکارین پالدهر بو پیشه یا نقیسه یی و یا دووی: ریکه که کو پتر بشین نیزکی بهره می وی بین و لی تیبگه هین.

روگه ه

وهرزیه، بویتدی ددهت فه کولین و
وهرکیرانین مرؤقه ایی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

۲- پیشه‌یا ته‌دهبی:

باشترین ده‌سپیک بو دیار کرنا میژوو یا ده‌رکه‌فتنا نقیسه‌ری ب شیوه‌یه‌کی جوان سال (۱۷۵۵) یه‌تهو، ژمی میژوو یا دیار بو‌نا وی‌نا ما بنا‌و دهنگ یا ((ساموئیل جونسون)) بو ((لورد چیترفیلد)) فریکری و تیدا وی‌نا هاریکاری رهت دکه‌ت کو به‌ری چند ساله‌کان ژ لوردی داخواز کربو و ده‌می ئینسکلوپیدیا یه‌ک ددانا و دناما خودا دبیریت: ((هیژایی من ته‌فه‌هفت سال بو‌رین ده‌می ته‌ز چاقه‌ری دیداراته و ته‌ز ژبه‌ر ده‌رگه‌هی ته‌ده‌اتمه ده‌ریخستن بدریژاهیا قی ده‌می و دگه‌ل گه‌له‌ک نه‌خوشیان من به‌رده‌وامی داکاری خو، بی‌مفایه وان نه‌خوشیان دیار که‌م و خولسه‌ر نه‌رازی بکه‌م چنه‌مایه ته‌ز دی بی‌هاریکاری یان ب په‌یقه‌کا پشته‌قانی لیکرنی یان ژمی ب گرنزینه‌کی په‌رتوکا خوبه‌لا‌فکه‌م)) بقی نامی ته‌و یاسایا ساژن ((تان)) بو‌پاراستنا نقیسه‌ران ژ نیستغلالکرنا چاپخانا و په‌رتوکخانا دانای ماقه‌بتنی وه‌کو سیتافکه‌ک. (۱۵)

خاوه‌نداریا ته‌ده‌بی ل چهرخی هه‌ژدی هاته‌زانین و گری‌دای بو‌ب به‌لا‌فکه‌ران قه‌پاراستنا مافی نقیسه‌ری د خاوه‌نداریتی دا بو‌ماوی ۲۸ سالان بو‌دشیاندا بو‌په‌یته‌نوکرن ته‌فه‌ل ویلایه‌تین ئیکگریتین ته‌میریکی. به‌لی فه‌ره‌نسا نقیسه‌ری مافی خاوه‌نداریتی ب دریژاهیا ژمی خو هه‌بو‌و زیده‌باری ۵۰ سالین مال ناقاهیا وی.

ئسکاریت بو‌مه‌چهن‌دین یاسایان دیار دکه‌ت ته‌وین مافین خاوه‌نداریا ته‌ده‌بی لده‌ژ نقیسه‌ران پاراستین ژوانا ده‌ستپیشخه‌ریا ((ئونیسکو)) یا سال ۱۹۵۲ زکو ژهر سال ۱۹۵۵ ز که‌فته‌دواری جی به‌جی کرنی دا و ناماژی ب وی چهن‌دی دده‌ت ته‌وال ده‌سپیکا چهرخی نوزدی ل ویلایه‌تین ئیکگریتین ته‌میریکی چی‌بو‌ووی کو به‌لا‌فکه‌ران ده‌ست بسه‌ر مافین دانه‌ران دا دگرت، کو ته‌و پال‌ددان به‌ره‌ژ نقیسه‌رنا دنا‌ف‌گوقارا قه‌بچن. (۱۶)

تینگه‌لدور هزارسه‌ره‌کی دکاری ته‌ده‌بی دا:

نقیسه‌ر نه‌بتنی ب دیار کرنا قی ناریشی و یا هه‌رادبیت، به‌لکول ریکین چاره‌سه‌ری دگه‌ریت بو‌وان کیشه‌یین دیار دکه‌ت و هه‌قسه‌نگیه‌کی دروست دکه‌ت دنا‌قبه‌را وی تشتی وینه‌دکه‌ت و وان نمونه‌یین جفاکی ته‌وین ژپیخه‌مه‌تی وان خه‌باتی دکه‌ت، ژبه‌ره‌ندی کاری ته‌ده‌بی په‌یوه‌ندیه‌کا موکم یا هه‌رو هه‌ر دگه‌ل

هزرا سهره کی هه یه. هزرا سهره کی وهک بابته تی دیاردبیت ب ریکا پیکهاته یی
کاری ته ده بی هه میی.
ئانکوب کومشه بوئا هزرین بچویک هزرا سهره کی بدهستقه دهیت تهو هزرا کاری
ته ده بی لسهرهاتیه ئافاکرن.

واتایا هزری دنالکاری ته ده بی دا:

هزرا سهره کی دکاری ته ده بی دیار دبیت بریکا وان دیاردیت جورا و جور
تهوین نقیسه ر وینه دکهت، دروست کرنا هزرا سهره کی لده می شروه کرنا کاری
ته ده بی نه جهی رازیبونی یه، ههلبهت تهو دروست کرنا یا گرنگه بهلی دقیت
وهک نهجامی دویمه یی یی قه کولینا واتایا هزرا ته ده بی هه میی بهیت. (۱۷)
خهله تیه کا بهر به لا قیا هه ی دتیگه هشتنا کاری ته ده بی دا تهو ژی ده می ده می
بواراندا بتنی رادبیت ب دیار کرنا وان هزرین نقیسه ر داکویه کا راست و ئیکسه ر
لسهر دکهت و تهو خهله تی یه دبیته ته گهری تیگه شتتا ئیک لایه نی دگه لهک
کارین ته ده بی دا.

ژلایه کی دیکه ته گهر ته م بهری خودهینی دی بینین جیا وازین زور هه نه دنابقه را
هزرا نقیسه ری و هزرا کاری ته ده بی، ته م دشین خو ژقی چهندی پشت راست
بکهین ده می بزقرین بوکارین نقیسه ران ل وهلاتین جیا واز دسه رده م و چاخین
جیا وازدا.

تهو چهنده دزقریت بو بارودوخین سهرده می ژیانان نقیسه ری کوبه رهه می ته ده بی
تیدا چیکری وهکو بارودوخنی کومه لایه تی و نابوری و سیاسی تهو ژلایه کیشه،

ژلایه کی دیکه زه مینه یا روشنبیری و هزری
و فهلسه فی یا سهرده می نقیسه ری.
واته تهو بارودوخه زوردگرنگن ده می
مه بقیت هزرا سهره کی یا کاری ته ده بی
بزاین. هندهک کارین ته ده بی بیت ههین
بتنی خواندهقان هزرین رهخه یی تیدا
دبیت و کوبتنی بریکا وان بریاری لسهر
راستسا واتایا هزری دکاری ته ده بی و پایه
بلندیا وی دا ددهت.

روگه ه

وهزیه، بویته ی ددهت فهکولین و
وهکیرانین مرزقابهتی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

هەر بۆنمونه ئەدەبى نوبى كوردى ژئەنجامى بارودوخ و گورانكارىن وى سەردەمى
 كوروزھەلاتى گورانكارى بحوقه ديتن و گەلەك وەلات گەهشتنە هيقيين خوب
 نازادى ژيان، بتنى مللەتى كورد دجە دا ما ئەقە بو ئەگەر كو گەلەك پرسگرىك
 و دابيشە دناڤ ئەدەبى كوردى دا وەكو رەخنەگرتن ل مەزن و دەستپەلاتدارو
 تاكەكەسى و جفاكى كورد هاتنە بەرچاڤ.

پابەندبۆن دناڤكارى ئەدەبى دا:

تىگەھى (پابەندبۆن- پىنگىر بۆن)، (زاراڤەكى كەڤنە وىي هاتىبە بكارىنيان دناڤ
 زمانى دا، لى لدويڤ وەرارا هزرا نوى زاراڤەكى نوى دانا سەر پابەندبوونى، كو
 دەيتتە بكارىنيان دناڤ هزر و ئەدەب و هونەرى دا، و ناڤەروكا وى پىكهايتىبە ژوان
 لايەن مەروڤايەت يەن مەزن: سياسى، جفاكى و هزرى). (١٨)

پابەندبوون ژ هزرا پىنگىرە، كو هزرا پىنگىر ئەو وە يا ب رژدى گرنگىي ددەتە
 ئەنجامىن رەوشتى و كومە لايەت يەن پىدڤى ئەقە ژ لايەكى قە و ژ لايەكى دىقە ئەو
 هزرە ئەو دانپىدانى دكەت، كو بە هراپتر يا پىنگىر بىت ب دلسوزىي دپروژەيەكى
 گشتى دا. (١٩)

دناڤ تىگەھى پابەندبوونى دا ((هزر نە يا جودايە ژ جىهانى، ئەو جىهان مەروڤ
 لى تىدا زىندى و نە يا سەرىخويە ژ هەمان جىهان)). (٢٠) چونكى ئەقە هزرە
 كومەلەكا هزرىن دىتر تىدا بە شدار دىن كو ئەو ژى دىتتا خەلكى يە.

هەر وەسەل جەھەكى دىتر دا پابەندبوون ل ناڤ ئەدەبى دا ژ هەمى لايەن دىتر دەيتتە
 بكارىنيان، ئەو ژى ((ئەو هەلو بىستى هزر قانى، نڤىسەرى يان هونەرمەندى يە)).
 (٢١) هزرا پابەندبوونى نىزىكى هزرا لايەنگرىي يە و د روشبىرى و ئەدەبى دا
 هەڤدژى بۆر جى بى ناگەهىي.

رامانا پىنگىر بوونى ((ئەو نىنە كو هونەرمەند، نڤىسەر لدويڤ هەر هزرەكا
 بەر بە لاڤ دناڤ وى واقعى ئەو تىدا دژىت بچىت، چ ب نڤىسەن بىتن يان وىنە كىشان،
 يان... هتد، لى كار كرنەكە ژ ئالىي دەيت، بەلكو پىنگىر بەكە ب وى جفاكى ئەو
 تىدا دژىت)).

دەربارەى پابەندبوونى (ئەندرىبە برىتون) دىژىت: ((وشەى ئىلتزام وشەيەكى نزمە،
 لەرىسو ابون دەچى، شىعەر قىزى لىي دەكاتەو وە هونەرىش بە شىوہەكى ترسناكتر))
 بقى شىوہى برىتونى باوہرى ب ئەدەب و هونەرىكى نىنە، كو وەكو ئامرازەكى

سۆزى پىلوتىيا ئەدەب

روگەھ

وەرژىبە، بویتەى د دىتە ڤەكۆلین و
 وەرکترانین مەروڤايەتى و زانستى

ژمارە 5 ھاڤىنا ٢٠١٢

تارمانجا چینا کریکارا دیاربکته.

په یوه ندیا پابه ندبونی ب هوزانی قه لدویف تیگه هی مارکسیه تی نه وه ((جیا وازیی ناکه ت ژلایی پیگر بوونا پراکتیکی قه، دناقبه را هونه ره کی بو هونه ره کی دیتر، چونکه لده ژوان هه می هونه ر پشکه کن ژ بنیاتی سهری)).
بقی رهنگی دیاردبیت کو دهه رده مه کی دا نه ده ب ته قیه دخمه تا چینین دهسته لاتدار دا و نقیسه ر پیگری ب تایدولوزیه تا خوکرینه.
هوزان ب هیچ جوره کی ناهیتته سنوردار کرن، نه گهر هوزان هاته چارچوقه کرن بی گومان هونه را یاوی دی لا وازییت، نقیسه ر کو پابه ند بوو نازایه تی و ویره کی نامینیت و دی بیتته نامرازه ک و پارتاوی ب تاره زویا خو وی دئینیت و دبه ت، گه له ک جاران ژی پارت هوزانقانی به رز دکه ت.

پابه ندبون و جوری سهره ده ریا هوزانقانی دگهل واقعی:

خوگریدانا هوزانقانی تانکو نقیسه ری ب ژیاننا سهرده می خو قه دوی په یوه ندیا دیالیکتیکی دا ده ر دکه قییت، کو نه ده بی ب ژیاننی قه گریدده ت، نه قه وی چه ندی دگه هینیت، کو هوزانقان دکه قییتته دناخی واقعی خودا و ژگیروگرفتین جفاکی تیدگه هییت و هه ست ب نیس و نازارین وان دکه ت، پیدقیه بارودوخی نه وی واقعی لبه رچا ژ وه رگریت و هوزانین وی رهنگه دانه کا راسته قینه یا وی واقعی بن کو ژنه نجامی بارودوخی ژیاننا سهرده می وی دروست دبیت.
جوری سهره ده ریا هوزانقانی کورد دگهل واقعی و هه لویستی وی به رامبه ر وان رویدان و گیروگرفتین روی ب روی ژیاننا مروقی دبن دنا قه ره خنا کوردیدا ب دوو بو چوونین جیا واز هاتیه به حس کرن:.

بوجونا نیکی: بهرچا ژ کرنا گیروگرفتین ژیاننی:

لدویف قی بوجوونی نه رکی هوزانی بتنی دبه حسکرنا کم و کوریین ژیاننی و ده رد و نه خوشیییت مروقی دا دهیته دیتن، نه قه بوجونه تاراده په کی کاردانه قه په ک بو به رامبه ر جوری سهره ده ریا هوزانقانی کلاسیک دگهل واقعی ژیاننا سهرده می وان، نه قه چه نده دهیته دیتن ده می به راوردی دناقبه را ناقه روکا شعرا کلاسیکی و شعرا نوی دهیته کرن.

دوره په ریزیا شاعرین کلاسیک دگهل واقعی ژیاننا جفاکی وان ژلایی ره خنه گران قه دوویاتی لسهر هاته کرن و بهراپتر قی چه ندی دیاردکه ن کو بابه تین شعرا

روگه ه

وهرزیه، بویتیه د دمه قه کولین و
وهرکیرانین مرزقابه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

کلاسیکی دوربوون ژوان دابیشان کو په یوه نندی ل گپروگرفتین کومه لسی قه هه ی و هه روه سا ته گه ره کادی مژبل بونا شاعیران بوب خه ملاندنا روخسارین شعرین خو وه کو دیارده یه کا لاسایکرنی بیوو یاسایه ک. (۲۲) ژبه ر قی چهندی شاعرین کلاسیک به هراپتر دبورجی بی تاگه هیی دا بون هه ست ب واقعی کومه لگه ها خو نه کری یه، نانکو پابه نندی ریبازا ((ته دهب بو ته دهب)) بون.

بچوونا دوونی: بهرچا کرنا گپروگرفتین ژبانی و چاره سه رکنا وان:

ته قوچوونه لسهر وی چهندی ناراو دستیت، کو ته رکی شعری بتنی به حس کرن و بهرچا کرنا گپروگرفتین جفاکی بیت، به لکو بو هندی دچیت کو سه ره رای قی چهندی ته رکی شعری چاره سه رکنا وان گپروگرفتا بکته ب ریکا به شداربونی دگهورینا ته وی واقعی ناله باری هه ی و کیشانا وینی وی واقعی کو پیدقی یه دروست ببیت و جهی وی واقعی که فن بگریت... ته قه ژی وی چهندی دگه هینیت کو ته قی بوچوونی ته رکی شعری ب گهورینا واقعی ژبانا سه رده می خو دیارکریه. (۲۳)

هوزانغان دشیت ب ریکا هوزانی ده برینی ژجفاکی خو بکته لدویف گازی خه لکی دچیت وه کو رابه رکی ده ست بسهر گپروگرفتا و کیماسیاندا بگریت و ریکه چاره یه کی بو ببینیته قه، کو ته قوچنده دنا ق ریبازا واقعی دا هاتیه وه کو نارمانجه کا بلند و هیقیه کا پیروز بو پیشقه برنا جفاکی. دپوخته یی دا دیاردبیت کو ته دهب ژ جفاکی یه و بو جفاکی یه، نانکو جفاک ته گهری ژدایکبونا ته دهبی یه و پیدقیه ته قو ته دهبه ته ندازه یه ک بیت بو به ره قو پیشبرنا ژبانا جفاکی.

رهنگه دان دنا کارنی نه دهبی دا:

رهنگه دانان که توارى د مادیا میژووی دا نه وینه کرنه کا فوتوگرافیا نه رینی یه بو وی که توارى، به لکو چالاکیه کا نه رینی یا ناقاکه ره کو کارنی هونه ری چالاکیه کا داهینه رانه یه نقیسه ری رادبیت و نه رنگه قه دانه کا ساده یه بو وی که توارى، کو خودیکه کا مری پی رادبیت. (۲۴)

بدیتنا مارکسیان، ته دهب رهنگه قه دانان که توارى و خودیکا وی یه، دقئ بواری دا په رتووکا نقیسه ر (بلیخانوف ۱۸۵۶/۱۹۱۸) یا بناقی (هونه رو هزرکرنا ماتریالی بو میژووی) نمونه کا باشه بو ریچکه یا رهنگه داننی، (بلیخانوف) وه سا

بشپوهیپه کئی گشتی و نه ده بی و هونه ری بشپوهیپه کئی تاییه تی، نه وژی سه ربه خوبا ریژه کیه بو به هرا پتريا پیکهاته یا سه ری و بتاییه تی دناستی داهینانا هونه ری و نه ده بی دا. فه یله سوفی مه جه رستانی (جورج لوکاش)ی دویچوون و فه کولین لسه ری وی په یوه ندیی کرن نه و دناقبه را نه ده بی و جفاکی دا هه ی، و هه روه کی نه ده ب رهنگفه دانا ژیان یه، فه کولینه ک پیشکیشکر بناقی ((سوسیولوژیا ژانرین نه ده بی)) کو هه فبه ندیپه کئی دناقبه را په یدابونا ژانری نه ده بی و پیشفه چوونا ژيانا جفاکی و ره وشنبیری دا دکه ت. هه روه کو دپه رتوکا خوبا بناقی ((تیورا رومانی)) دا دوپات دکه ت ((رومان رهنگفه دانا جیهانه کا خلوله یه (۲۷)

نانکو نه مه رجه رومان یان هه ر ژانره کئی دیتری نه ده بی ب پیشکه فتنا ژيانا و سیاسی و تابوری و ره وشنبیری پیشکه فتنی بخوفه بیینیت. ((چونکی گه لکه سهرده م و چاخین که فن هه نه کو گه لکه لاوازی سیاسی و تابوری بخوفه دیتینه و به لی ده مان دم دا نه ده بیات و هونه ره کئی به رچاڅو و بژاره نافراندیه)). (۲۸) ژ پیشه نگی دیترین تیورا رهنگفه دان ی (لوسیان گولدمان) ه نه وی لپشتی (لوکاش)ی ده رکه فتی و ژبنه مایین وی ده ستپیکریه و دیتنن وی به رفره کرینه و تیورا مارکسی ده ربارهی نه ده بی نوپکریه فه. (گولدمان) د په رتوکا خودا نه و بناقی (سوسیولوژیا رومانی) دا دیار دکه ت کو نه و کارین نه ده بیین د قوناغه کا دیارگری دا ده یینه نافراندن هه ولده ن ژبو پیک نینانا نژیاره کا خودان رومان و نه و رمانه ژی تاماژی ده ته دیتنا نقیسه کاری و هونه رمه ندی و ره وشنبیری ، چونکی به ره مین نه ده بی ده برین ی ژ تاکه که سی ناکه ن، به لکو ده برین ی ژ هوشمه ندیا هه ستا چینایه تیا جفاکی دکه ن، نانکو که سی توره فان وه کو تاکه که سه ک، دناڅ میشکی خودا بوچوونین کومی هه لدریت. بقی چه ندی تیورا رهنگفه دان ی پیکفه گریدانه کئی دناقبه را تاییه تی و گشتی نانکو دناقبه را تاک ی و کومی دا دروست دکه ت و جوانی دیتته هه قدژیا هاقیبونی، کو فه کولینا هه قدژیا دناقبه را که تواری و هاقیبونی دا یا گرنگه د تیورا رهنگفه دان ی دا. بقی چه ندی دیار بو کوره نگفه دان دیار کرنا بارودوخ و ره وشا که تواری جفاکی یه د سه رده ماندا بریکا فه گوهاستنا فان بارودوخان بو جیهانا هونه ری نه فه ژلایه کی فه، ژلایه کئی دیفه هه سترنا نقیسه رو توره فانیه به رامبه ر دیاردین که تواری ژیان ی لیدیف نایدولوژیه تا نقیسه ری.

- ١٩- في ادب البروليتاريا وقضايا واقعية اخرى، عبدالمطلب صالح، ط ١، مطبعة المعارف ببغداد، ١٩٨٧، ص ٤١.
- ٢٠- تاييدولوژيا دهوزانين جگه رخويندا، نوزاد عبدالله، ل ٥٢.
- ٢١- هه مان ژيدهري بهري، ل ٥٣.
- ٢٢- ره خنهى ئه دهبي كوردى و مه سه له كانى نو بكر دنه وهى شيعر، د. په ريز سابير، چ ١، هه ولير، ٢٠٠٦، ل ٤٩٧.
- ٢٣- هه مان ژيدهري بهري، ل ٤٩٨.
- ٢٤- مناهج الدراسات الادبية الحديثة، د. عمر محمد الطالب، دار البيضاء المغرب، ١٩٨٨، ص ١٢٩.
- ٢٥- چهند تيوره كين ره خنه يى، د. عبدى حاجى، چ ١، ده زگه هنى سپيريز، دهوك، ٢٠٠٨، ل ٣٣.
- ٢٦- مناهج الدراسات الادبية الحديثة، د. عمر محمد الطالب، ص ١٢٩.
- ٢٧- چهند تيوره كين ره خنه يى، د. عبدى حاجى، ل ٣٤.
- ٢٨- مناهج النقد المعاصر، د. صلاح فضل، مطابع العبور الحيشة- جدة، ٢٠٠٥، ص ٣٣.